

SOUDNÍ ROZHODOVÁNÍ O NÁKLADECH ŘÍZENÍ

IVANA HENDRYCHOVÁ

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Předmětem pojednání je rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení a jejich výši v případech, kdy se dle něj jedná o věci „typově jednoduché“. V takových případech soudy často přistupují ke stanovení výše náhrady nákladů řízení dle vyhlášky č. 177/1996 Sb., ač by dle občanského soudního řádu měly aplikovat vyhlášku č. 484/2000 Sb. Dochází tak k nepřiměřenému zvýhodňování žalovaných a omezování práva žalobců na spravedlivý proces.

Klíčová slova v rodném jazyce

Náklady řízení, výše nákladů řízení, typově jednoduché věci, vyhl. č. 484/2000 Sb., vyhl. č. 177/1996 Sb.

Abstract

The article is dealing with the juridical decision making in the area of trial costs and its compensation in simple disputes. The trial costs are in comparison with the principal mostly much higher and the courts apply in such cases not the ordinance 484/2000 code, but the ordinance 177/1996 code. Through this procedure is to the defendants given an advantage over the accusers and the claimers right to a fair trial is being limited.

Key words

Trial costs, height of trial costs, simple disputes, ordinance 484/2000 code, ordinance 177/1996 code.

1. ÚVOD

Rozhodování o nákladech řízení tvoří integrální součást soudního rozhodování. Právní úprava tohoto institutu je zakotvena v Hlavě třetí Části třetí zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.s.ř.“). Tato problematika, související s náhradou nákladů řízení a rozhodování o nich, je oblastí velice zajímavou a aktuální, avšak i přes svou důležitost často opomíjenou. Jelikož konečné rozvržení nákladů sporného řízení zásadně závisí, resp. by mělo záviset, na konečném rozhodnutí ve věci samé, plní rozhodnutí o přiznání či nepřiznání nákladů řízení do jisté míry i preventivní funkci, aby strany bezdůvodně nezahajovaly soudní spory a aby měly také snahu dohodnout se mimosoudně. Někdy bývají náklady řízení označovány i jako „procesní sankce“, což je ovšem značně polemický názor¹, který však mnohé prvoinstanční soudy svými rozhodnutími podporují.

Předmětem dalšího pojednání bude náhrada nákladů řízení a stanovení jejich výše soudem v případech, kdy se dle něj jedná o věci „typově jednoduché“.

¹ Schelleová, I. Náklady civilního soudního řízení. Občanské právo, 1997, č. 7-8, s. 34 an.

2. STANOVENÍ VÝŠE ODMĚNY ZA ZASTUPOVÁNÍ ADVOKÁTEM

Dle § 151 odst. 2 o.s.ř. generelně platí, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení soud určí výši odměny za zastupování advokátem nebo notářem v rámci jeho oprávnění stanoveného zvláštním právním předpisem, podle sazeb stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni zvláštním právním předpisem; jde-li však o přiznání náhrady nákladů řízení podle § 147 nebo odůvodňují-li to okolnosti případu, postupuje podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně.

Soud by tedy zásadně měl vycházet z vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhl.č. 484/2000 Sb.“). Přiznává-li náhradu nákladů řízení podle § 147 nebo odůvodňují-li to okolnosti případu, postupuje podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně, kterým je vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „advokátní tarif“).

Je však takovou „okolností případu“ pouze tvrzená „procesní jednoduchost věci“?

3. MODELOVÉ ROZHODNUTÍ SOUDU O NEPOUŽITÍ VYHLÁŠKY Č. 484/2000 SB.

Vezměme si situaci, kdy účastník soudního řízení, zastoupen advokátem, podává žaloby ve věcech, jako jsou zaplacení jízdného a přírážky k jízdnému v hromadné dopravě, zaplacení dluhu ze spotřebitelských úvěrů či leasingu, zaplacení dlužného pojistného, apod. Ač je takový účastník většinou právnickou osobou, je to účastník jako každý jiný, a jelikož účastníci soudního řízení jsou si před soudem rovni, má právo, stejně jako protistrana, být zastoupen advokátem.

Takový účastník, zastoupen advokátem, podá k soudu návrh na zahájení soudního řízení. Soud jeho návrhu vyhoví a vydá platební rozkaz. Uloží žalovanému zaplatit žalobci jistinu a úrok z prodlení, soudní poplatek a odměnu advokáta. Takovýto postup je zcela v pořádku, až na to, že při stanovení výše odměny advokáta soud přistoupí nikoli k aplikaci vyhlášky č. 484/2000 Sb., nýbrž k použití advokátního tarifu.

Dle současné rozhodovací praxe Krajských soudů je třeba v případě, že při rozhodnutí o nákladech řízení v platebním rozkazu není pro určení odměny advokáta použita vyhl. č. 484/2000 Sb., je nutno výrok o nákladech řízení odůvodnit² a tedy odůvodní soud svůj postup tak, že ač si vědom § 142 odst. 1 o.s.ř. a jím daného práva účastníku, který měl ve věci plný úspěch na přiznání náhrady nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl, dospěl soud k názoru, že náklady na odměnu advokáta v takovém případě nebyly vynaloženy účelně.

V konkrétní věci³ soud provedl vlastní analýzu a dovedl, že zákonodárce se při tvorbě vyhl. č. 484/2000 Sb. vůbec nezabýval účelností vynaložených nákladů. I zákonodárce musí

² Viz např. rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 26 Co 268/2008.

³ Rozhodnutí Okresního soudu v Trutnově, sp. zn. 36 Ro 695/2008.

respektovat, že rozhodnutí soudu má být spravedlivé, a to včetně rozhodnutí o náhradě nákladů řízení. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení se nesmí jevit jako tvrdost vůči účastníkům a nesmí odporovat dobrým mravům. Není tedy možné, aby paušální sazba byla stanovena jakkoli, tudíž i zákonodárce musí přihlížet k povaze a náročnosti jednotlivých druhů sporů, přičemž by měl zohledňovat i jiná kritéria, než jen předmět řízení. Těmito jinými kritérii by měl být jednak způsob rozhodnutí o žalobě a jednak typová jednoduchost věci. V oblasti typové jednoduchosti věci pak soud konstatoval, že řízeními, kde jsou věci „typově jednoduché“ jsou řízení, ve kterých na jedné straně stojí subjekt podávající velký počet takřka stejných žalob na zaplacení peněžité částky na různé žalované ze skutkově obdobných důvodů. Odměna advokáta dle vyhl.č. 484/2000 Sb. je vystavěna na předpokladu průměrného počtu 4,5 – 15 (obvykle 6-9) úkonů právní služby v řízení v jednom stupni. V situaci, kdy v typově jednoduchých sporech je učiněno přibližně 2,50 právních úkonů a kde na jedné straně stojí ekonomicky mimořádně silný subjekt, a na druhé straně nepodnikající fyzická osoba, obvykle spotřebitel, je zcela neodůvodnitelné ukládat žalovanému k náhradě odměnu odpovídající šesti úkonům právní služby, bez ohledu na to, kolik úkonů bylo zástupcem žalobce učiněno. Soud tak konstatoval, že pokud ministerstvo spravedlnosti při tvorbě podzákoného právního předpisu ignorovalo kritéria způsobu rozhodnutí o žalobě a typové jednoduchosti věci, pak jednalo se zjevnými znaky libovůle, a natolik vybočilo z mezí stanovených zákonem v § 142 odst. 1 o.s.ř. o tom, že mají být nahrazovány účelně vynaložené náklady řízení, že aplikace vyhl. č. 484/2000 sb. by byla v daném případě nezákonná. Vyhlášku č. 484/2000 Sb. pro její rozpor se zákonem tedy použít nelze a neexistuje jiný právní předpis, který by stanovil paušální odměnu advokáta za řízení v jednom stupni, postupoval soud dle § 1 odst. 2 vyhl.č. 177/1996 Sb.

Je tento postup soudu správný?

4. ROZBOR ODŮVODNĚNÍ MODELOVÉHO ROZHODNUTÍ

Domnívám se, že takovýto postup a rozhodnutí soudu nemůže být správné, a to s ohledem na hned několika důvodů:

Tvrzení soudu, že přiznání odměny dle vyhlášky 484/2000 Sb. by bylo v rozporu se zákonem, lze považovat za nesprávné s odkazem na § 1 o.s.ř.. Tento paragraf stanoví, že občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachovávaní zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob. Žalování ve výše specifikovaných případech (jízda „načerno“, nezaplacení pojistného, apod.) porušili smluvní povinnosti, tudíž neplnili své povinnosti čestně a jejich smluvní partner se tak kvůli jejich postupu dostal do role žalobce, a to z důvodu, který neleží na jeho straně. Byl proto nucen využít svého práva dle § 3 věta druhá o.s.ř.

Soudu zejména přísluší dodržovat zásady dané občanským soudním řádem, který ve svém § 151 odst. 2 jasně uvádí, že soud určí výši odměny za zastupování advokátem podle vyhl. 484/2000 Sb., jen odůvodňují-li to okolnosti případu postupuje soud dle zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně (advokátní tarif). Jazykovým i logickým výkladem lze dospět k závěru, že „jen“ znamená výjimečně, nikoli libovolně.

Aplikaci advokátního tarifu namísto vyhlášky 484/2000 Sb. lze odůvodnit pouze okolnostmi případu.

4.1 CO NEMŮŽE BÝT „OKOLNOSTMI PŘÍPADU“

Okolností případu nemůže být v žádném případě jednoduchost sporu. Jak nastínil Městský soud v Praze, okolností případu, která ve smyslu ustanovení § 151 odst. 2 o.s.ř. odůvodňuje určení výše odměny advokáta podle ustanovení zvláštního předpisu o mimosmluvní odměně, není jednoduchost určitého druhu sporů.⁴ Případné nepoužití vyhl. č. 484/2000 Sb. na určení odměny advokáta za zastupování v řízení nelze odůvodnit poukazem na § 151 odst. 2 věta za středníkem o.s.ř., nejsou-li dány okolnosti vztahující se ke konkrétnímu sporu. Nehledě na skutečnost, že soudní rozhodování není jednotné v oblasti, co vlastně je „jednoduchost určitého druhu sporů“. Krajský soud v Brně například spory o placení dlužného pojistného nepovažuje za typově naprosto totožné, když žaloby obsahují větší množství rozdílných skutkových tvrzení vyplývajících již jen z rozdílnosti účastníky uzavíraných pojistných smluv, okolností neplacení pojistného a skutečností týkajících se zániku pojistných vztahů či mimosoudních jednání účastníků.⁵

Okolností případu nemůže být ani nízký počet právních úkonů žalobce. Pro podporu tohoto názoru není v zákoně a ani v podzákoném právním předpisu podpora. Okolností věci ve smyslu ust. § 151 odst. 2 o.s.ř., umožňující postup podle advokátního tarifu není sama o sobě skutečnost, že žalobce učinil nízký počet úkonů právní služby, když i se snížením odměny advokáta na jednu polovinu v konkrétních případech vyhláška č. 484/2000 Sb. výslovně počítá.⁶

Okolností případu nemůže být dále ani skutečnost, že na jedné straně stojí právnická osoba, ekonomicky silnější subjekt. Princip rovnosti je jedním ze základních principů, jimiž je soudní řízení ovládáno, a strany musí stát před soudem v rovném postavení, aniž by byla jedna nebo druhá z nich jakkoli procesně zvýhodněna.

Okolností případu nemůže být dále ani skutečnost, že jedna ze stran využila služeb advokáta. Každý má právo nechat se zastoupit advokátem a pokud v případném soudním řízení účastník využije odborné právní pomoci a nechá se zastoupit advokátem, je třeba na tuto skutečnost při zachování rovnosti subjektů občanského soudního řízení pohlížet jako na legální postup v řízení, který nemůže být považován za důvod zvláštního zřetele hodný pro nepřiznání náhrady nákladů řízení za zastoupení advokátem.⁷ Shodně též dovodil i Krajský soud v Ostravě konstatováním, že každý účastník má právo zvolit si zástupce⁸, či Krajský soud v Ústí nad Labem odůvodněním, že náklady právního zastoupení, vyčíslené řádně dle vyhl. č. 484/2000 Sb. nelze považovat za neúčelně vynaložené k uplatnění práva, nepřiměřené, neadekvátní, nebo nemravné. Nelze přitom upřít žalobkyni ústavně zaručené právo na právní pomoc v řízení před soudem jen proto, že sama zaměstnává osoby s právnickým vzděláním.⁹ Právo na přiznání přiměřené (a právním předpisem stanovené) náhrady nákladů, které úspěšné straně v řízení vzniknou, je součástí práva na spravedlivý proces a také souvisí, pokud jde

⁴ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 17.1.2003, sp. zn. 36 Co 99/2002, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 61/2004.

⁵ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6.6.2008, sp. zn. 14 Co 168/2008.

⁶ Obdobně též Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 3.4.2008, sp. zn. 14 Co 147/2008.

⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22.9.2008, sp. zn. 16 Co 314/2008.

⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 29.8.2008, sp. zn. 57 Co 465/2008.

⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12.7.2007, sp. zn. 11 Co 382/2007.

konkrétně o náklady právního zastoupení, s právem na právní pomoc ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Odměna podle advokátního tarifu, ve srovnání s konkrétní výší žalované částky, se sice zdá být vysoká, avšak tento tarif je stanoven právním předpisem ve vazbě na předmět příslušné právní věci. Smysl existence vyhlášky č. 484/2000 Sb. vyplývá z důvodové zprávy k novele o. s. ř. č. 30/2000 Sb.: „Dosavadní určování výše odměny za zastoupení advokátem (notářem), jako jednoho z druhů nákladů řízení, se řídí ustanoveními advokátního tarifu (nyní vyhlášky č. 177/1996 Sb. ve znění pozdějších předpisů) o mimosmluvní odměně a v soudní praxi se neosvědčilo. Systém odměny závislý na počtu (množství) úkonů právní pomoci je důvodem průtahů ve skončení věci (čím více úkonů, tím vyšší odměna). Výpočet odměny je složitý a natolik komplikovaný, že v mnoha případech představuje nejnáročnější část soudního rozhodnutí; rozhodnutí soudů prvního stupně o náhradě nákladů řízení je také proto často samo o sobě předmětem odvolacího řízení. K odstranění tohoto nežádoucího stavu se navrhuje, aby se advokátním tarifem řídilo pouze rozhodování o nákladech podle § 147. V ostatních případech (zejména při rozhodování o nákladech řízení podle jeho výsledku) se bude řídit výše odměny za zastupování advokátem nebo notářem zvláštním předpisem, v němž by byla stanovena paušální sazbou (bez ohledu na množství úkonů právní služby) za řízení v jednom stupni (tj. za řízení v prvním stupni, za řízení odvolací, za řízení dovolací); výše paušálních sazeb by se lišila jen podle druhu řízení, popřípadě podle předmětu řízení. Navrhovaná úprava nepochybně přispěje ke zrychlení a zjednodušení občanského soudního řízení.“ Ministerstvo spravedlnosti tak zcela jasně a přesvědčivě odůvodnilo existenci a znění daného podzákoného právního předpisu. Má-li pro příště být rozhodováno na základě jiných kritérií, než je paušální sazba dle druhu řízení, resp. dle předmětu řízení, musí to být zakotveno přímo v zákoně, popřípadě v podzákoné normě. Pouze zákonodárci náleží úvaha, zda stanoví další kritéria rozhodování o nákladech řízení. Bylo by v rozporu se základními principy dělby moci ve státě, kdy tato je rozdělena na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, přiznat moci soudní pravomoc rozhodovat paušalizovaně o výši náhrady nákladů řízení odlišně od zákonem stanoveného postupu a stanovit si tak vlastní systém pravidel pro rozhodování.

Hovoří-li se pak o nepřiměřené tvrdosti vzhledem k poměru jistiny a nákladů řízení, pak je soudu otevřena možnost aplikace § 150 o.s.ř. Zde je vhodné poznamenat, že aplikace § 150 o.s.ř. a použití ustanovení § 151 odst. 2 o.s.ř. jsou dva naprosto rozdílné instituty a hovoří-li soud při stanovení výše náhrady nákladů řízení o § 151 odst. 2 o.s.ř., pak není namístě argumentovat „tvrdostí vůči účastníkům a případným rozporem s dobrými mravy“, když toto spadá pod případnou aplikaci § 150 o.s.ř.

5. ZÁVĚR

Lze shrnout, že soudy by měly k rozhodování o náhradě nákladů řízení přistupovat důsledně, tak, aby svým rozhodnutím nepřiměřeně nezvýhodňovali žalované a nedávali jim indicie k tomu, aby mohli nabýt dojmu, že i v případě vyhýbání se povinností, které na sebe smluvně převzali, jim nehrozí žádná, nebo pouze malá újma. V tom kterém konkrétním případě má soudce vždy možnost využít ustanovení § 151 odst. 2 o.s.ř. a rozhodovat o nákladech řízení nikoliv dle vyhl.č. 484/2000 Sb., ale dle advokátního tarifu, nemůže tak ale generelně přistupovat ke všem obdobným případům. Dojde-li k názoru, že jsou u daného případu okolnosti zvláštního zřetele hodné zůstává mu k dispozici ještě aplikace ustanovení § 150 o.s.ř., která mu umožňuje v konkrétních případech zmírnit tvrdost dopadu rozhodnutí na účastníky.

Literatura:

- Schelleová, I. Náklady civilního soudního řízení. Občanské právo, 1997, č. 7-8, s. 34 an.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22.9.2008, sp. zn. 16 Co 314/2008.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 29.8.2008, sp. zn. 57 Co 465/2008.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12.7.2007, sp. zn. 11 Co 382/2007.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6.6.2008, sp. zn. 14 Co 168/2008.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 3.4.2008, sp. zn. 14 Co 147/2008.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 26 Co 268/2008.
- Rozhodnutí Okresního soudu v Trutnově, sp. zn. 36 Ro 695/2008.
- Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 17.1.2003, sp. zn. 36 Co 99/2002, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 61/2004.

Kontaktní údaje na autora – email:

53597@mail.muni.cz